

การเก็บสารเคมีอย่างปลอดภัย

สำนักเทคโนโลยีความปลอดภัย
กรมโรงงานอุตสาหกรรม

การพิจารณาเรื่องเก็บสารเคมีอย่างปลอดภัยต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

๑. สถานที่ตั้งหรือทำเลที่ตั้งของอาคารเก็บสารเคมี

เป็นหัวข้อที่มีความสำคัญอันดับแรกที่ต้องพิจารณาในแง่ความถูกต้องตามหลักวิชาการและความเหมาะสมในการเก็บสารเคมี

๑.๑ การพิจารณาตามกฎหมาย

สารเคมีที่มีคุณสมบัติเป็นวัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุแก๊มอันตราย วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ทำให้เกิดการระคายเคือง และวัตถุอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็เคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใด ที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม และได้ประกาศเป็นวัตถุอันตราย ตามมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ สถานที่ตั้งหรือทำเลที่ตั้งของอาคารเก็บสารเคมีต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๙ สถานที่เก็บวัตถุอันตรายต้องตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม และปลอดภัยต่อการขนส่งวัตถุอันตราย ไม่ก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ มลพิษ หรือผลกระทบใด ๆ ต่อแม่น้ำ ลำคลอง แหล่งน้ำสาธารณะ หรือแหล่งอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงปริมาณ คุณสมบัติ และสภาพของวัตถุอันตราย รวมทั้งความปลอดภัยของภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายนั้นประกอบด้วย

๑.๒ การพิจารณาตามหลักวิชาการ

ตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติได้กำหนดประเภทของสารเคมีตามคุณสมบัติของสารนั้น ๆ ดังนี้ คือ สารระเบิดได้ สารติดไฟได้เอง สารเมื่อเปียกน้ำก่อให้เกิดอันตราย สารให้ออกซิเจน สารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์ สารพิษ สารกัดกร่อน และสารอันตรายอื่น ๆ สถานที่ตั้งหรือทำเลที่ตั้งของอาคารเก็บสารเคมีต้องเป็นดังนี้

๑. อาคารเก็บสารเคมี ควรตั้งอยู่ห่างจากบริเวณที่มีประชาชนอยู่หนาแน่น ห่างไกลจากแหล่งน้ำสาธารณะ ห่างไกลจากบริเวณน้ำท่วมถึง และห่างไกลจากแหล่งอันตรายอื่น ๆ ที่อาจเกิดภายนอกอาคาร

๒. สถานที่ตั้งอาคารเก็บสารเคมีควรมีเส้นทางที่สะดวกแก่การขนส่ง และการจัดการเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน

๓. มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เช่น ระบบจ่ายไฟฉุกเฉิน ระบบดับเพลิง ระบบระบายน้ำ ป้องกันการไหลของน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมีเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินลงสู่แม่น้ำสาธารณะพร้อมระบบบำบัดน้ำเสีย

๔. สถานที่ตั้งของอาคารมีการป้องกันบุคคลภายนอก โดยทำรั้วกั้น มีประตูเข้า-ออก พร้อมมาตรการป้องกันการวางเพลิง

๕. อาคารเก็บสารเคมีแต่ละหลังต้องอยู่ห่างจากกัน เพื่อความสะดวกในการดับเพลิงและป้องกันไฟลุกลาม

๖. การวางผังสร้างอาคารต้องออกแบบให้สามารถแยกเก็บสารเคมีที่เข้ากันไม่ได้ โดยการใช้อาคารแยกจากกัน การใช้ผนังกันไฟ เป็นต้น

๗. ทำเลที่ตั้งและอาคารเก็บสารเคมีต้องมีการป้องกันบุคคลภายนอก โดยทำรั้วกันมีประตูเข้า-ออก พร้อมมาตรการป้องกันการลอบวางเพลิง

๒. อาคารเก็บสารเคมี

๒.๑ การพิจารณาตามกฎหมาย

ลักษณะอาคารสำหรับเก็บสารเคมีที่เป็นวัตถุอันตราย ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ มีดังนี้

๑. อาคารต้องมั่นคงแข็งแรง เหมาะสมและมีบริเวณเพียงพอที่จะประกอบกิจการวัตถุอันตรายนั้น ๆ

๒. มีการระบายอากาศที่เหมาะสม โดยให้มีพื้นที่ประตู หน้าต่าง และช่องลมรวมกันโดยไม่นับติดต่อกันระหว่างห้องไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ส่วนของพื้นที่หรือมีการระบายอากาศไม่น้อยกว่า ๐.๕ ลูกบาศก์เมตรต่อนาที ต่อคนงานหนึ่งคน

๓. มีบันไดที่มั่นคงแข็งแรงและมีลักษณะ ขนาด และจำนวนที่เหมาะสมกับอาคารและการประกอบกิจการ ชั้นบันไดต้องไม่ลื่นและมีช่วงระยะเท่ากันโดยตลอด บันไดและพื้นทางเดินที่อยู่สูงจากระดับพื้นที่ตั้งแต่ ๑.๕๐ เมตรขึ้นไป ต้องมีราวที่มั่นคง แข็งแรง และเหมาะสม หากอาคารดังกล่าวมีจำนวนชั้นมากกว่าสองชั้นขึ้นไปต้องมีบันไดหนีไฟนอกอาคารอย่างน้อยชั้นละหนึ่งบันได ซึ่งต้องเป็นการติดตั้งที่ถาวร และมั่นคงแข็งแรง

๔. พื้นอาคารต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่กักขังน้ำหรือสิ่งอื่น อันอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และต้องไม่มีคุณสมบัติในการดูดซับวัตถุอันตราย ต้องจัดทำรางระบายน้ำและบ่อพักขนาดที่เหมาะสม เพื่อการระบายและกักเก็บวัตถุอันตรายที่อาจหกหรือรั่วไหล

๕. วัตถุที่ใช้ในการก่อสร้างต้องเหมาะสมกับการประกอบกิจการตามขนาด และคุณสมบัติของวัตถุอันตราย รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดการลุกลามของอัคคีภัย

๖. มีที่เก็บรักษาวัตถุอันตรายที่เหมาะสม ปลอดภัย และเป็นสัดส่วน

๗. ต้องไม่ก่อให้เกิดเหตุรำคาญ อันตราย หรือความเสียหายต่อบุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม

๘. ต้องมีที่เก็บรักษาวัตถุอันตรายเฉพาะตามคุณสมบัติของวัตถุอันตราย มีขนาดและลักษณะเหมาะสมกับชนิดและปริมาณที่ขออนุญาต รวมทั้งมีบริเวณเพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกแก่การขนย้ายวัตถุอันตรายเข้าออก

๙. อาคารที่มีความกว้างและความยาวด้านละตั้งแต่สามสิบเมตรขึ้นไป ต้องมีผนังที่ทำจากวัสดุทนไฟกันติดตอน โดยมีระยะห่างกันอย่างน้อยหนึ่งผนังทุก ๆ สามสิบเมตร เพื่อป้องกันการลุกลามของอัคคีภัย

๑๐. การเก็บรักษาวัตถุอันตรายในที่โล่งแจ้ง ต้องจัดให้มีการป้องกันการหกรั่วไหลของวัตถุอันตรายที่เหมาะสมกับคุณสมบัติของวัตถุอันตรายและขนาดของการประกอบกิจการ และสามารถควบคุมวัตถุอันตรายไม่ให้หกรั่วไหลสู่ภายนอกได้ในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุขึ้น

๒.๒ การพิจารณาตามหลักวิชาการ

ลักษณะอาคารสำหรับเก็บสารเคมีตามหลักวิชาการตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ เป็นดังนี้

๑. ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับชนิดของสารเคมีที่จะเก็บ ซึ่งมีการเตรียมในเรื่องทางออกฉุกเฉินอย่างเพียงพอ เนื้อที่และพื้นที่ของอาคารเก็บต้องถูกจำกัดโดยแบ่งออกเป็นห้อง ๆ หรือเป็นส่วนส่วนเพื่อเก็บสารเคมีแยกประเภทที่ไม่สามารถเก็บรวมกันได้ อาคารต้องปิดมิดชิดและปิดล็อกได้ วัสดุก่อสร้างอาคารเป็นชนิดไม่ไวไฟ และโครงสร้างอาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กหรือเหล็ก ถ้าเป็นโครงสร้างเหล็กต้องหุ้มด้วยฉนวนกันความร้อน

๒. ผนังอาคาร ผนังภายนอกต้องสร้างอย่างแข็งแรง และควรปิดทับด้วยเหล็กหรือแผ่นโลหะเพื่อป้องกันไฟที่เกิดจากภายนอกอาคาร ผนังด้านในออกแบบให้เป็นกำแพงกันไฟ ทนไฟได้นาน ๖๐ นาที และมีความสูงขึ้นไปเหนือหลังคา ๑ เมตร หรือวิธีการอื่น ๆ ที่สามารถป้องกันการลุกลามของไฟได้

๓. ต้องจัดให้มีทางออกฉุกเฉิน นอกเหนือจากทางเข้าออกปกติ

๔. ทำเครื่องหมายทางออกฉุกเฉินให้เห็นชัดโดยยึดหลักความปลอดภัย

๕. ทางออกฉุกเฉินต้องเปิดออกได้ง่ายในความมืดหรือเมื่อมีควันหนาที่บ

๖. ทางออกฉุกเฉินสำหรับการหนีไฟ ต้องมีอย่างน้อย ๒ ทิศทาง

๗. พื้นอาคารต้องไม่ดูดซับของเหลว

๘. พื้นอาคารต้องเรียบ ไม่ลื่น ไม่มีรอยแตกร้าว ทำความสะอาดได้ง่าย

๙. พื้นอาคารต้องออกแบบให้สามารถเก็บกักสารเคมีที่หกรั่วไหล และน้ำจากการดับเพลิงได้ โดยวิธีการทำขอบธรณีประตูหรือขอบกันโดยรอบ

๑๐. ท่อระบายน้ำสำหรับอาคารเก็บสารเคมีที่เป็นพิษต้องเป็นแบบปิด และต้องมีท่อระบายน้ำฝนต้องอยู่นอกอาคารแยกต่างหาก ท่อระบายน้ำต้องปิดมิดชิดที่ระดับพื้น

๑๑. หลังคาของอาคารต้องกันฝนได้ และออกแบบให้มีการระบายควันและความร้อนได้ในขณะเกิดเพลิงไหม้

๑๒. อาคารเก็บสารเคมีต้องมีการระบายอากาศที่ดี โดยคำนึงถึงชนิดของสารเคมีที่เก็บและสภาพความปลอดภัย

๑๓. อาคารเก็บสารเคมีที่มีการทำงานในเวลากลางวันและแสงสว่างจากธรรมชาติเพียงพอ ไม่จำเป็นต้องติดตั้งดวงไฟ ในบริเวณที่ต้องการแสงสว่างและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ อุปกรณ์ไฟฟ้าทั้งหมด รวมทั้งสายไฟฟ้าต้องติดตั้งให้ได้มาตรฐานและได้รับการรับรองจากช่างไฟฟ้าผู้มีคุณวุฒิ

๑๔. ต้องติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าในตำแหน่งที่ปลอดภัยจากอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ และหลีกเลี่ยงการวางอุปกรณ์ไฟฟ้าและสายไฟฟ้าบริเวณที่มีน้ำหรือพื้นเปียก

๑๕. อุปกรณ์ไฟฟ้าต้องต่อสายดิน และจัดเตรียมไว้อย่างเหมาะสม เมื่อมีการใช้ไฟเกินขนาดหรือเมื่อเกิดไฟฟ้าลัดวงจร

๑๖. อาคารเก็บสารเคมีที่เป็นสารไวไฟ หรือสารระเบิดได้ อุปกรณ์ไฟฟ้าและรถ Forklift ต้องเป็นชนิดที่ป้องกันการระเบิดได้ (Explosion Proof)

๑๗. อาคารเก็บสารเคมีต้องติดตั้งสายล่อฟ้า

๓. การเก็บสารเคมี

๓.๑ การพิจารณาตามกฎหมาย

ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๓๐) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน

พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้กำหนดหลักเกณฑ์การเก็บวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายไว้ดังนี้

๑. ต้องแยกเก็บวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละออง ให้เป็นระเบียบแยกห่างจากกัน และเป็นสัดส่วนต่างหาก โดยจะต้องปิดกุญแจห้องเก็บทุกครั้งหลังจากการที่ไม่ปฏิบัติงานในห้อง

๒. ต้องจัดให้มีระบบป้องกันและกำจัดอากาศเสียในห้องเก็บหรือห้องปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรือที่อาจเป็นอันตรายหรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละออง อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอที่อาจป้องกันมิให้อากาศที่ระบายออกนอกห้องมีความเข้มข้นเกินกว่ามาตรฐานความปลอดภัย จนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อบุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สินของผู้อื่นหรือเป็นเหตุเดือดร้อนรำคาญ กับต้องดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงเหมาะสมแก่งานนั้น ๆ

๓. ต้องไม่ให้วัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรือวัตถุที่ระเหยเป็นไอได้ง่าย อยู่ใกล้เตาไฟ หม้อไอน้ำ ท่อไอน้ำ สายไฟฟ้าแรงสูง บริเวณที่อาจมีการเกิดประกายไฟหรือในที่ซึ่งมีอุณหภูมิสูง

๔. ต้องจัดทำป้ายที่มีสัญลักษณ์และเครื่องหมายและข้อความคำเตือนต่อไปนี้

๔.๑ สัญลักษณ์และเครื่องหมายแสดงสิ่งต้องห้ามสำหรับอาณาบริเวณเฉพาะส่วน

๔.๒ สัญลักษณ์และเครื่องหมายสำหรับอาณาบริเวณที่ต้องใช้เครื่องป้องกันอันตรายส่วนบุคคล

บุคคล

๔.๓ สัญลักษณ์และเครื่องหมายฉุกเฉิน

ทั้งนี้ โดยให้ติดป้ายสัญลักษณ์และเครื่องหมายในข้อ ๔.๑-๔.๔ ในขนาดที่เหมาะสมไว้ให้เห็นอย่างเด่นชัดหน้าทางเข้า-ออกของอาณาบริเวณที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์และเครื่องหมาย และต้องควบคุมดูแลคนงานและผู้ที่จะเข้าไปในอาณาบริเวณดังกล่าว ปฏิบัติตามคำเตือนนั้นอย่างเคร่งครัด

๓.๒ การพิจารณาตามหลักวิชาการ

การเก็บสารเคมีอย่างปลอดภัยต้องปฏิบัติ ดังนี้

๑. สารเคมีเมื่อส่งมาถึงอาคารเก็บ ต้องถูกจัดประเภท โดยพิจารณาจากใบขนสินค้า ฉลาก ข้อมูลด้านความปลอดภัยสารเคมี (Material Safety Data Sheet-MSDS)

๒. สารเคมีที่จะเก็บในอาคารได้ ต้องได้รับการตรวจสอบคุณลักษณะจากข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ถ้าภาชนะบรรจุหีบห่อสารเคมีอยู่ในสภาพไม่ดีต้องเข้าดำเนินการจัดการอย่างเหมาะสมทันที

๓. ต้องแยกเก็บสารเคมีตามประเภท สารเคมีต่างประเภทกันแยกเก็บไว้คนละอาคาร หรือเก็บภายในอาคารเดียวกันได้แต่ต้องมีกำแพงกันไฟกัน เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดเพลิงไหม้และลดการปนเปื้อนสารเคมีที่เข้ากันไม่ได้

๔. สารเคมีที่ระเบิดได้ต้องแยกเก็บจากสารเคมีทุกประเภท

๕. ห้ามเก็บสารเคมีที่เข้ากันไม่ได้ไว้ด้วยกัน

๖. การจัดเก็บของเหลวไวไฟสูง และก๊าซ ต้องจัดเก็บไว้นอกอาคาร

๗. การจัดเรียงสารเคมีไว้ในสภาพที่ไม่กีดขวางการทำงาน การขนย้ายสารเคมี การใช้อุปกรณ์ฉุกเฉิน และต้องมีพื้นที่ว่างเหลือไว้โดยรอบระหว่างผนังอาคารกับกองสารเคมี และระหว่างกองสารเคมี เพื่อให้การตรวจสอบได้สะดวก มีการถ่ายเทอากาศที่ดี รวมทั้งการผจญเพลิงและการจัดการสารเคมีที่หกรั่วไหลได้สะดวก

๘. เมื่อจัดประเภทของสารเคมีได้แล้ว อาจใช้ตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ หรือพิจารณาจาก MSDS และให้พิจารณาการจัดเก็บ ดังนี้

- สารเคมีประเภท ๑ (สารระเบิดได้) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีทุกประเภท
- สารเคมีประเภท ๒ (ก๊าซ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๓, ๔A, ๔B, ๕B และ ๘
- สารเคมีประเภท ๓ (ของเหลวไวไฟ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๔A, ๔B, ๕A, ๕B, ๖B และ ๗
- สารเคมีประเภท ๔A (ของแข็งไวไฟ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔B, ๔C, ๕A, ๖B และ ๗
- สารเคมีประเภท ๔B (สารที่ลุกติดไฟได้) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔A, ๔C, ๕A, ๕B, ๖B, ๗ และ ๘
- สารเคมีประเภท ๔C (สารที่ก่ออันตรายเมื่อเปียกน้ำ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๔A, ๔B, ๔C, ๕A, ๕B, ๖B และ ๗
- สารเคมีประเภท ๕A (สารให้ออกซิเจน) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔A, ๔B, ๔C, ๕B, ๖A, ๖B, ๗, ๘ และ ๙
- สารเคมีประเภท ๕B (สารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔A, ๔B, ๔C, ๕A, ๖B, ๗, ๘ และ ๙
- สารเคมีประเภท ๖A (สารพิษ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๕A, ๖B และ ๗
- สารเคมีประเภท ๖B (สารติดเชื้อ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔A, ๔B, ๔C, ๕A, ๕B, ๖A, ๗, ๘ และ ๙
- สารเคมีประเภท ๗ (สารกัมมันตรังสี) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๓, ๔A, ๔B, ๔C, ๕A, ๕B, ๖A, ๖B, ๗, ๘ และ ๙
- สารเคมีประเภท ๘ (สารกัดกร่อน) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๒, ๕A, ๕B, ๖B, และ ๗
- สารเคมีประเภท ๙ (สารอันตรายอื่น ๆ) ต้องเก็บแยกจากสารเคมีประเภท ๕B, ๖B, และ ๗

เรียบเรียงโดย
นางสาวสุพร สาครอรุณ